

УДК 7.071.2:37.013.2

Віктор Мозговий

СТРУКТУРА ТА КОМПОНЕНТИ РЕЖИСУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

У статті акцентується увага на важливості проведення структурно-компонентного аналізу режисури педагогічної дії як феномену сучасної педагогічної освіти. Розроблено структуру та визначено компоненти режисури педагогічної дії у контексті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Запропоновано характеристики визначених елементів досліджуваного явища.

Ключові слова: *структурно-компонентний аналіз, режисура педагогічної дії, педагогічна освіта.*

Пріоритетність реалізації суб'єктно-суб'єктної парадигми в сучасній педагогічній освіті логічно порушує питання розробленості методичного інструментарію, що здатен забезпечити результативну педагогічну взаємодію вчителя і учнів у рамках організації навчально-виховного процесу. Досліджуючи проблему підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, одним із завдань було визначення структури та компонентів досліджуваного феномену з метою використання обґрунтованого теоретичного доробку в системі професійної підготовки педагогічних кадрів.

Режисура педагогічної дії як феномен педагогічної теорії та практики здебільшого розглядається у контексті дидактики сучасного уроку. Серед напрацювань у цьому напрямі заслуговують на увагу наукові позиції таких учених, як: В. М. Букатов, О. С. Булатова, О. П. Єршова, В. І. Загвязинський, О. С. Задоріна, М. М. Поташнік та ін.

Проте ідея оволодіння майбутніми учителями навичками режисури педагогічної дії на рівні професійної компетентності належить вітчизняній науково-педагогічній школі. Фундатором зазначеного наукового напрямку є академік І. А. Зязюн. Науковець звертає увагу на перспективність теоретичних і практичних доробків, у контексті яких «Режисуру в педагогічній діяльності розглядають як уміння вчителя конструювати і вибудовувати мікроситуації з учнем (або учнями) відповідно до завдання, логіки педагогічного задуму» [1, с. 310].

Враховуючи наукове припущення про те, що режисура педагогічної дії є одним зі шляхів налагодження результативної педагогічної взаємодії, дослідження структури та компонентного складу вказаного феномену має певне значення для теорії та практики педагогічної освіти.

Метою цієї статті є структурно-компонентний аналіз режисури

педагогічної дії як феномену сучасної педагогічної освіти.

Характеризуючи режисуру педагогічної дії з позиції предмета наукового дослідження, одним із актуальних питань є встановлення компонентного складу вказаного педагогічного феномену. Структурно-компонентний аналіз як складова проведення експериментальних педагогічних досліджень забезпечує розкриття змісту досліджуваного явища та формує уявлення про його функціональність. Врахування вищезазначеного факту спонукало нас до проведення структурно-компонентного аналізу режисури педагогічної дії як феномену сучасної педагогічної освіти. Характеристиці компонентів передуватиме визначення власне структури режисури педагогічної дії. Враховуючи те, що зазначений феномен орієнтований на встановлення результативної педагогічної взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу, можемо стверджувати доцільність включення до структури досліджуваного явища відповідних компонентів – засобів, способів, методів і форм режисури педагогічної дії. Зазначені компоненти у своїй структурі мають певні елементи, що формують склад педагогічного феномену. Структурно-компонентний склад режисури педагогічної дії зображено на рис. 1.

Першим структурним компонентом нами було визначено *засоби режисури педагогічної дії*. Розпочинаючи аналіз вказаного структурного компонента, зазначимо: незважаючи на той факт, що використання засобів театрального мистецтва у контексті педагогічної науки має вже досить давню історію і ґрунтовні напрацювання, проте питання визначення засобів режисури педагогічної дії до сьогодні не було предметом дослідження. Встановлений факт спонукав нас до детального дослідження функціональності складових елементів вказаного структурного компонента. Відповідно до визначених нами структурних компонентів досліджуваного феномену (Рис. 1) до засобів режисури педагогічної дії увійшли: педагогічно доцільний вчинок; педагогічне спілкування; педагогічний простір; навчальний елемент; темпоритм педагогічної дії.

Характеризуючи компоненти режисури педагогічної дії, зазначимо, що обґрунтування педагогічно доцільного вчинку дозволило сформулювати припущення про можливість його використання як засобу режисерської вибудови майбутніми вчителями результативної педагогічної взаємодії у рамках навчально-виховного процесу.

Щодо доцільності використання педагогічного спілкування як засобу режисури педагогічної дії, то підбір мовних конструктів і режисура педагогічного спілкування майбутніми учителями сприятимуть становленню характерної мовно-педагогічної культури. Слово, будучи засобом режисури педагогічної дії, значно розширить межі свідомості, уяви, фантазії учнів і вчителя, сприятиме формуванню унікального, неповторного творчого середовища.

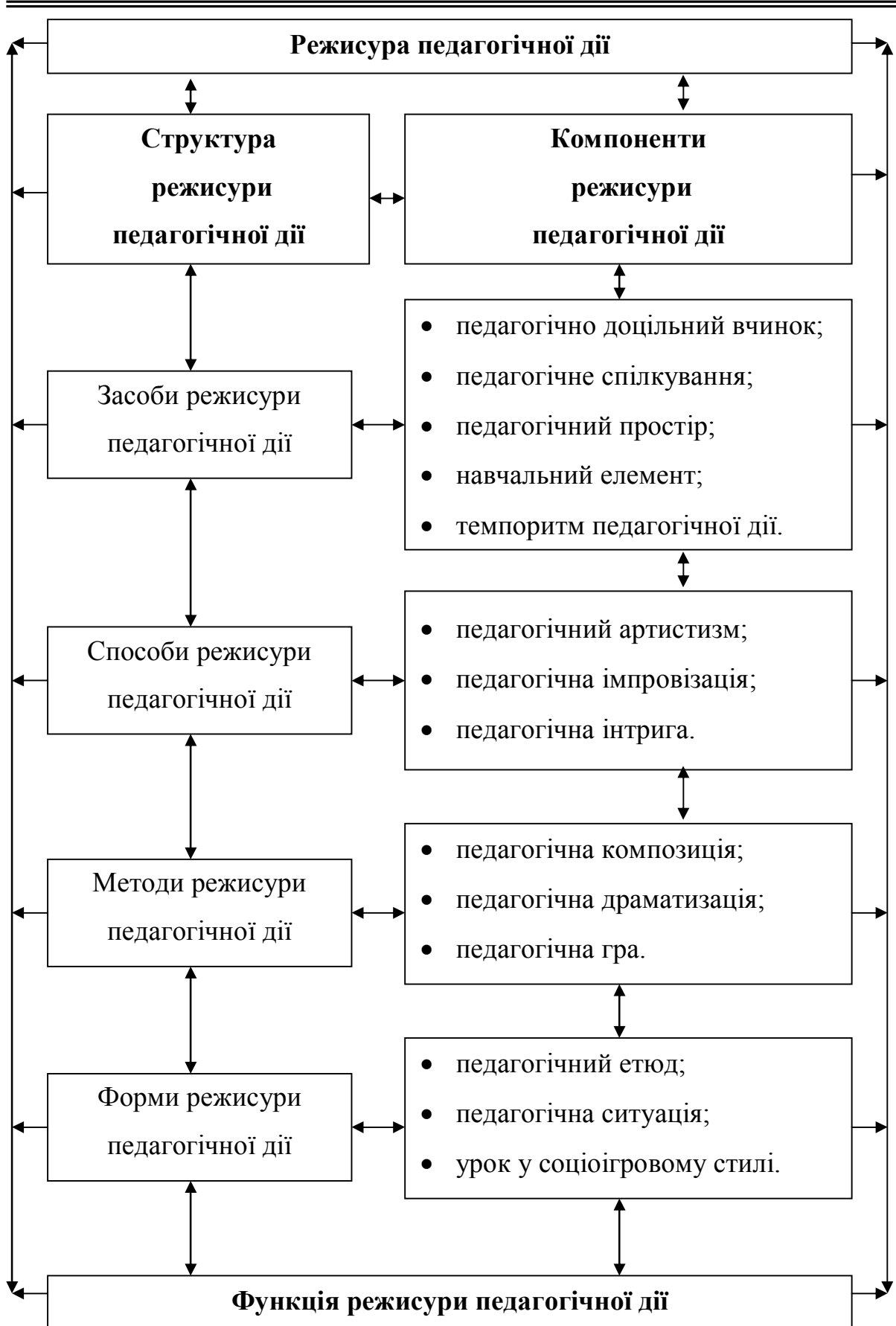


Рис. 1. Структура та компоненти режисури педагогічної дії

Аналіз такого явища як педагогічний простір засобу режисури педагогічної дії дає підстави зробити припущення про орієнтованість його на створення активного емоційного поля, розвиток уяви, фантазії, розширення меж навчального середовища. До того ж слід звернути увагу на той факт, що педагогічний простір не обов'язково повинен обмежуватися простором навчальної аудиторії. Використання його як засобу режисури педагогічної дії дозволяє організовувати його у будь-якому місці – на природі, спеціальних лабораторіях, у місцях проведення навчальних екскурсій тощо.

Проведений аналіз сутності поняття «навчальний елемент» дає підстави стверджувати про наявність у досліджуваному педагогічному явищі певних характерних ознак, що обумовлюються змістовою ємністю, варіативністю, мобільністю, адаптованістю до будь-яких педагогічних систем. Встановлені характеристики навчального елемента є достатнім підґрунтям для припущення про можливість використання вказаного педагогічного явища як засобу режисури педагогічної дії.

Не менш цікавими є перспективи використання у якості засобу режисури педагогічної дії такого поняття як «темпоритм». Враховуючи швидкоплинність та інтерактивність освітнього середовища, ми не повинні забувати про психофізіологічні особливості організму. Значний обсяг інформації не завжди супроводжується високою результативністю. Як правило, учні позитивно реагують на зміни в темпі роботи на уроці, позакласному заході. Ця умова ставить перед вчителем завдання уміло використати час і за рахунок режисури темпоритму створити різнодинамічну взаємодію, що буде мати інтелектуальну значущість на емоційній основі.

Другим структурним компонентом досліджуваного феномену визначено *способи режисури педагогічної дії*. До способів режисури педагогічної дії ми віднесли: педагогічний артистизм, педагогічну імпровізацію та педагогічну інтригу.

Аналізуючи функціональну сутність педагогічного артистизму, зазначимо, що на практиці його реалізація здебільшого пов'язана із фрагментарними проявами у рамках відкритих уроків, позашкільних заходів, що беззаперечно є показовим прийомом педагогічної взаємодії вчителя і учнів. Використання ж педагогічного артистизму як засобу режисури педагогічної дії логічно виводить вказаний феномен у розряд активного елемента побудови педагогічної взаємодії, за допомогою якого емоційно-вольова сфера учнів і вчителя, відповідна образність мислення та прийоми самовираження будуть постійно формувати цікаве, творче навчально-виховне середовище.

Визначаючи педагогічну імпровізацію як засіб режисури педагогічної дії, зауважимо, що одним із основних факторів її успішної організації є готовність учителя до спільної, незапланованої заздалегідь дії

з класом в умовах навчально-виховного процесу. Не менш важливою є здатність учителя відчувати потребу у відповідній імпровізаційній дії і зуміти утримати учнів у рамках тих визначених завдань, що передували вказаному способу організації взаємодії.

Вибір педагогічної інтриги як способу режисури педагогічної дії передбачав, що використання у перспективі майбутніми вчителями вказаного педагогічного явища у професійній діяльності сприятиме формуванню авторської педагогічної системи та індивідуального стилю педагогічної діяльності. До того ж слід додати, що створення ситуації педагогічної інтриги майбутніми вчителями у процесі професійної діяльності сприятиме розвитку педагогічної майстерності, оскільки тут спрацюватиме закон інтересу: якщо ви спонтанні, тоді ви непередбачувані, а значить ви цікаві.

Третім структурним компонентом досліджуваного феномену нами було визначено *методи режисури педагогічної дії*. До методів режисури педагогічної дії, на нашу думку, належать: педагогічна композиція, педагогічна драматизація, педагогічна гра.

Принциповою позицією визначення педагогічної композиції як методу режисури педагогічної дії є той факт, що вона не виступає як чітка структура (форма) твору: пролог, зав'язка, експозиція, кульмінація, розв'язка, епілог. Педагогічна композиція у режисерсько-педагогічному аспекті забезпечить педагогу-практику більш швидку образну побудову суб'єктно-суб'єктної взаємодії на різних етапах навчально-виховного процесу. До того ж слід звернути увагу на адаптованість вказаного методу як до способів, так і до форм режисури педагогічної дії, що є важливим фактором дієвості режисури педагогічної дії як функції майбутніх учителів.

Щодо визначення педагогічної драматизації як методу режисури педагогічної дії можемо передбачити, що простежуються певні перспективи розвитку, пов'язані з високою популярністю гуманістичного та творчого принципів, що домінують у сучасній професійній освіті. Пріоритетність людиноцентристської теорії розвитку сучасного суспільства беззаперечно обиратиме шляхи розвитку подій, у яких на першому плані опиняться особистість з її враженнями, думками, позиціями, віруваннями, культурою, освіченістю тощо. А тому уміння майбутніх учителів уміло використовувати вказаний метод у контексті налагодження педагогічної взаємодії сприятиме формуванню цілісного світосприйняття не тільки подій, але й знань як відповідної ідеальної форми буття суспільства.

Передумовою вибору педагогічної гри як методу режисури педагогічної дії стала вимога сучасної педагогічної практики, у якій майбутній учитель повинен забезпечити педагогічній дії ознаку динамічності, виразності та емоційної насиченості, що, безперечно,

сприятиме мотивації розвитку особистості у процесі навчальної діяльності. Однак реалізація педагогічної гри у сучасних умовах навчального середовища суттєво відрізняється від педагогічних ігор, що проводилися учителями навіть десять років тому. Суб'єктно-суб'єктна основа гуманістичної освіти нівелювала авторитарну функцію вчителя в управлінні процесом навчання. Цей факт, безперечно, вплинув і на методичний апарат педагога. Сучасна педагогічна гра може бути ефективною тільки за умови абсолютної зацікавленості учнів таким методом навчання. Для реалізації цього завдання знадобиться певна педагогічна інновація – режисура педагогічної дії.

Завершимо розгляд структурних компонентів режисури педагогічної дії обґрунтуванням *форм режисури педагогічної дії*. Враховуючи тематику нашого дослідження, до форм режисури педагогічної дії ми віднесли: педагогічний етюд; педагогічну ситуацію та урок у соціоігровому стилі.

Проаналізовані педагогічні і мистецькі підходи щодо функціональності етюду дають підстави розглядати його як одну із форм підготовки до професійної діяльності фахівців мистецько-педагогічного профілю. Позиція етюду у контексті нашого дослідження є діаметрально протилежною. Ми пропонуємо розглядати педагогічний етюд як форму режисури педагогічної дії. У такому контексті вчитель не тільки самостійно опрацьовує основні етапи педагогічного етюду, а й реалізує його спільно з учнями у рамках будь-кого етапу уроку. Таким чином, використання педагогічного етюду як форми режисури педагогічної дії сприятиме урізноманітненню педагогічної взаємодії учителя і учнів, створюватиме позитивне емоційне поле для розвитку пізнавально-навчальної активності учнів у рамках уроку або виховного, позакласного заходу, дозволить відчувати учасникам навчально-виховного процесу позицію творчої самореалізації та особистісної значущості у колективній справі.

Що стосується педагогічної ситуації, то визначення її як форми навчання надасть можливість спланувати, режисувати й ефективно реалізувати педагогічну взаємодію у рамках навчально-виховного процесу. А відтак, у контексті нашого дослідження доцільним є визначення поняття «педагогічна ситуація», сутність якого буде характеризувати вказане явище як форму режисури педагогічної дії, за рахунок якої учитель заплановано створить умови для вирішення навчально-виховних завдань.

Беззаперечним є дієвість уроку у соціоігровому стилі у контексті реалізації сучасних дидактичних підходів до організації навчально-виховного процесу. Характеризуючи урок у соціоігровому стилі, зазначимо, що він залишається найбільш яскравою формою вираження режисури педагогічної дії, а тому його перспективність у контексті організації дієвої педагогічної взаємодії є очевидним фактом. Зазначений висновок якнайкраще підтверджує актуальність проблеми підготовки

майбутніх учителів різних спеціалізацій до режисури педагогічної дії. Із цього висновку ми можемо зробити припущення, що вивчення будь-якого предмету за допомогою соціоігрового стилю є не менш результативною формою навчання ніж робота у рамках традиційного, наприклад, комбінованого уроку. Проте враховуючи попередні характеристики компонентів режисури педагогічної дії, ми із впевненістю можемо стверджувати, що навіть у межах традиційного уроку завжди знайдеться місце для режисури педагогічної дії.

Проведення структурно-компонентного аналізу режисури педагогічної дії сприяло визначенню логічного взаємозв'язку компонентів досліджуваного явища та побудови відповідної структури, що у подальшому забезпечить дієвість режисури педагогічної дії як професійної функції майбутніх учителів.

Перспективи подальших розвідок із напрямку дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії ми пов'язуємо з обґрунтуванням методології дослідження вказаного феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-є вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.